

”Det handlar ju om vad jag tror att andra tänker om mig”

– Professionellas syn på hur barns livssituation kan se ut vid en förälders fängelsevistelse

Eva Willgard

Gunilla Johansson

**Examensarbete 15 hp
Utbildningsvetenskap 61- 90 hp
Lärarprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Höstterminen 2008**

Arbetets art: Examensarbete i lärarutbildningen, 15hp

Titel: "Det handlar ju om vad jag tror att andra tänker om mig" – Professionellas syn på hur barns livssituation kan se ut vid en förälders fängelsevistelse

Engelsk titel: 'It's all about what I think other people think about me; Professionals' views on the effects on children's living situations of having a parent in prison.'

Sidantal: 29

Författare: Eva Willgard och Gunilla Johansson

Handledare: Pär Engström

Examinator: Kristina Johansson

Datum: november 2008

SAMMANFATTNING

BAKGRUND: En dold kategori av barn i dagens samhälle är de barn vars föräldrar avtjänar straff på anstalter. Dessa barn mår ofta mycket dåligt då de tar på sig skulden för att föräldern är frånvarande (Barnombudsmannen, 2004). Som pedagog i skola och förskola kommer vi förmodligen att träffa något av dessa barn. Vi söker kunskap för att kunna bemöta barnet på ett tillfredsställande sätt och ha beredskap för att kunna förstå barnets reaktioner.

SYFTE: Syftet med vår studie är att vi vill få kunskap om hur barns livssituation kan se ut vid en förälders fängelsevistelse.

METOD: Vi har i vår studie valt att använda oss av kvalitativ forskningsmetodik och använder oss då av intervjuer med öppna svar. Kvale (1997) menar att syftet med intervjuer är att få information om den intervjuades erfarenheter och människors livsvärld. Vi har valt att intervjua personer som har nära anknytning till barn till fängslade föräldrar genom sin profession. Vår förhoppning är att de med sina erfarenheter kan ge oss en bild av hur barns livssituation ser ut vid föräldrars frånvaro på grund av ett fängelsestraff.

RESULTAT: Många av de här barnen har en kaotisk hemsituation. Ett dåligt nätverk och en pressad situation för den hemmavarande föräldern bidrar till att barnet tar på sig vuxnas ansvar. Barnet känner stor skuld och skam över sin intagna förälder vilket kan leda till utanförskap och dåligt självförtroende. Många av de här barnen har fått lära sig att det inte är lönt att ge uttryck för sina känslor. Barnen har fått lära sig att de har familjer som inte är som andras och den bör man inte prata om. Hemligheten som dessa barn bär på leder till att många blir ensamma och barnen känner sig missuppfattade. Barnet känner ofta rädsla för att andra vuxna och barn skall fördöma föräldern och att det skall smitta av sig på barnet, en rädsla som ofta infrias.

Förord

Vi skulle vilja rikta ett stort Tack till våra informanter som tagit sig tid till att svara på våra intervjufrågor trots att vi vet att Ni har ett pressat tidsschema. Utan Er hade inte vi haft möjlighet att göra den här studien. Vi vill även Tacka för Ert engagemang vad det gäller barn som har det svårt, Ni gör ett fantastiskt arbete.

Vi vill även rikta ett stort Tack till vår handledare Pär Engström som med stort tålamod har lotsat oss mot målet!

Lilla Edet den november 2008

Eva Willgard

Gunilla Johansson

Innehåll

Inledning	5
Syfte och frågeställningar	6
Uppsatsens disposition	7
FN:s barnkonvention	8
Barnets rätt till båda föräldrar	8
Forskningsbakgrund	8
Teoretiska utgångspunkter	9
Allmänpedagogiskt perspektiv	9
Specifika teorier.....	10
Anknytningsteorin	10
KASAM	10
Könsrelaterade mönster.....	11
Faktorer som påverkar barnets upplevelse vid föräldrars frånvaro.....	12
Gripandet.....	12
Häktningsstiden	12
Permission	12
Frigivningen	13
Separationer	13
Reaktion av barnets upplevelse.....	14
Koncentrationssvårigheter	14
Metod.....	15
Kvalitativ metod	15
Urval	15
Genomförande	16
Analys	16
Reliabilitet och validitet.....	17

Resultat	18
Reaktioner	18
Könsrelaterade mönster.....	Error! Bookmark not defined.
Barnets familjesituation	20
Bemötande	20
Sammanfattande resultat och analys	23
Reaktioner	23
könsrelaterade mönster.....	Error! Bookmark not defined.
Barnets familjesituation	24
Bemötande	24
Diskussion	26
Hur kan pedagoger bemöta barn till fängslade föräldrar för att stödja barnen i deras vardag?.....	28
Metod	30
Fortsatt forskning	30
Referenslista	31
Bilaga 1	

Inledning

Barn i dagens samhälle tillbringar stor del av sin tid på förskolor och skolor. Livssituationen för barnen ser på många sätt lika ut men de kan även skilja sig mycket åt. En dold kategori av barn är de barn vars föräldrar avtjänar straff på anstalter. Dessa barn mår ofta mycket dåligt då de tar på sig skulden för att föräldern är frånvarande (Barnombudsmannen, 2004). Vi har genom vårt arbete på förskolor mött barn till fängslade och kände då att vi inte hade kunskap om hur barnet skulle bemötas. Det gäller lika mycket barnets frågor kring straffet som dess reaktioner på föräldrarnas frånvaro.

Det finns i dag ca 10 000 barn med frihetsberövade föräldrar i Sverige. Vi söker kunskap om hur de här barnens livssituation ser ut för att få insikt om hur barnen lever men även för att få en beredskap för att kunna möta barnets reaktioner. Det är av stor vikt att dessa barn blir bemötta på ett tillfredsställande sätt för att de i framtiden inte själva skall hamna i kriminalitet och missbruk (Melin, 1998).

Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att vi vill få kunskap om hur barns livssituation kan se ut vid en förälders fängelsevistelse. Valet blev därför att studera de vanligaste reaktionerna men även om reaktionerna skiljer sig åt mellan flickor och pojkar. Vi väljer även att studera barnets familjesituation. Vi har valt dessa frågor för att vi som pedagoger skall fungera positivt i mötet med barnen. Vårt syfte med studien är inte att ge terapeutisk hjälp vare sig till föräldrar eller till barn.

Våra frågeställningar blev:

- Vilka reaktioner är vanligast hos barnet?
- Hur visar pojkar och flickor sina reaktioner?
- Hur uppfattas barnets familjesituation av de professionella som har nära anknytning till barn till frihetsberövade föräldrar?
- Hur bemöts barn med fängslade föräldrar av de professionella som har nära anknytning till barn till frihetsberövade föräldrar?
- Hur kan pedagoger bemöta barn till fängslade föräldrar för att stödja barnen i deras vardag?

Vi kommer att ta upp de fyra första frågorna i resultat- och analysdelen medan den sista frågeställningen endast kommer att tas upp i diskussionsdelen.

Uppsatsens disposition

Vår studie är uppdelad i olika avsnitt. I den första delen finns FN:s barnkonvention som tar upp barnets rätt till sina föräldrar. Forskningsbakgrunden belyser den tidigare forskning vi fått fram. Teoretiska utgångspunkter nämner allmänteoretiska perspektiv men även mer specifika teorier om vad som kan vara betydande för barnet. Vi har här valt att ta upp anknytningsteorin, KASAM och könsrelaterade mönster. Teorierna använder vi oss av vid analysen av svaren för att få en större förståelse för barnets reaktioner vid en separation på grund av en förälders fängelsevistelse.

Studien behandlar även ytterligare faktorer som kan påverka barnets reaktioner. Gripandet, häktningstiden, permissionen och frigivningen är faktorer som inverkar på hur separationen för barnet ser ut. Under rubriken separationer tar vi upp hur barnets ålder och mognad inverkar på barnets sätt att reagera. Separationerna kan i sin tur leda till reaktioner som koncentrationssvårigheter.

I nästa avsnitt av studien beskriver vi hur vi gått till väga och de metoder vi använt oss av vid intervjuer och analysarbete.

Studien innefattar därefter en resultatdel där vi presenterar informanternas svar. Senare sammanfattar vi resultaten och analyserar de uppgifter vi fått. Under rubriken diskussion knyter vi samman de olika delarna i studien och det resultat vi fått fram.

FN:s barnkonvention

Barnets rätt till båda föräldrar

Sverige är ett av de länder som skrivit under FN:s konvention om barns rättigheter, den så kallade Barnkonventionen. Det här innebär att landet måste använda sina tillgångar för att optimalt rätta sig efter konventionens 54 artiklar. Barns rätt till sina föräldrar uttrycks i artikel 9. Där finner vi bland annat dessa punkter:

Konventionsstaterna skall säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja utom i de fall då [...] ett sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa.

Konventionsstaterna skall respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa (s 36).

Barnombudsmannen (2004) betonar att det är barnen som har rätt till kontakt med sina föräldrar enligt barnkonventionen och inte tvärt om. Det är för barnens skull, inte för att föräldrarna har rätt att träffa sina barn. År 1997 fick Socialstyrelsen i uppdrag av regeringen att se över hur barn med frihetsberövade föräldrar bemöts (Socialstyrelsen, 1998). Där framgick att kriminalvården i Sverige skall ha ett barnperspektiv som utgår ifrån FN:s barnkonvention. Barnen har rätt till båda sina föräldrar även om det inte blir på ett på samma sätt då en eller båda föräldrar sitter i fängelse eller häkte.

Forskningsbakgrund

Utländsk forskning pekar på tendenser att barn till fängslade föräldrar löper större risk att själva senare hamna i fängelse. Enligt Lopez och Bhat (2007) löper dessa barn 5 - 6 gånger större risk att själva hamna i fängelse senare i livet. Även Karlsson (2007) har i sin forskningsöversikt sammanställt uppgifter som tyder på att så är fallet men han har även fått fram att i Sverige är riskerna inte lika stora. Det här kan bero på att Sverige har ett mildare brottsväsen där permissioner, kortare strafftider och bättre besöksmöjligheter gynnar en positiv utveckling för barnen.

En separation då en förälder blir fängslad eller häktad har visat sig vara svårare för barnet att hantera än vad sjukdom eller dödsfall innebär (Melin, 1998). Det visar sig att en fängelsedom där barnets förälder avtjänar sitt straff på anstalt följer med barnet långt senare i livet (Lopez & Bhat, 2007). Karlsson (2007) har sammanfattat i sin forskningsöversikt att de här barnen har en ökad risk att utveckla antisociala beteenden. För att motverka det här behöver barnen hjälp att bearbeta separationen och det här görs bäst då barnets vårdnadshavare med professionell hjälp kan ge barnet sanningsenlig och en tydlig förklaring till varför den fängslade föräldern är frånvarande.

Björkhagen Turesson (FoU-rapport 2005:1) har fokuserat på fängslade mödrar och deras barn. Hon har i rapporten kommit fram till att avgörande för hur barnet mår är hur samverkan mellan nätverket kring barnet och det stödsystem som finns i samhället ser ut. Björkhagen

Turesson menar vidare att samhällsstödet hittills till de här barnen har varit litet vilket kan bero på att barn med fängslade föräldrar är en osedd grupp, vilket resulterar i att det inte finns rutiner utifrån ett barnperspektiv. Det finns även brister i samverkan mellan de olika instanser som skall hjälpa och stötta barnen vid ett frihetsberövande av dess föräldrar.

Bangura Arvidsson (2003) framhåller att bland familjer i Sverige är de familjer som består av ensamstående föräldrar de som har det svårast. Hon menar att det finns många faktorer som påverkar familjens situation då föräldern är ensamstående. Det kan bland annat vara ansträngd ekonomi och tillgång till ett socialt nätverk. Generellt betyder det att vara ensamstående förälder att arbetsinsatsen blir stor vilket kan leda till stress som påverkar barnet negativt.

Teoretiska utgångspunkter

Allmänpedagogiskt perspektiv

Teorier om barns intellektuella utveckling betonar idag att barnet är kompetent, nyfiken och kunskapssökande. Även mycket små barn söker aktivt sina egna kunskaper då de söker mening och sammanhang. Det är ständigt ett samspel mellan den känslomässiga och den intellektuella utvecklingen hos barnet. De barn som av föräldrar blir osett och obekräftat har svårare att utveckla sina egenskaper till kompetent människa menar Brodin och Hylander (2005).

När barnet kommer till förskolan och skolan har de med sig olika erfarenheter eftersom barnet bär med sig erfarenheter från en situation till en annan. Tankesätt och erfarenheter påverkas av nya miljöer som barnet kommer i kontakt med. Om pedagogen vill arbeta efter ett synsätt som förespråkar att man skall utgå ifrån barnet måste pedagogen vara medveten om att alla barn har olika erfarenheter och möjligheter. Enligt Doveborg och Pramling Samuelsson (2004) betyder det att pedagogen bör förstå barns tankar, utgå ifrån barnets mognadsnivå och barnens intresse. Lindö (1998) menar att en kognitiv inställning till barnen är att man ser barnet som en kunskapssökande och aktiv kreativ individ. Barnet söker sina egna sätt att lösa problem, få förståelse och skapar på så vis sin egen innebörd av begrepp. Lärares roll blir att handleda och stödja barnet i dess kunskapssökande.

Människan kommer under sin levnad att tillhöra många olika grupper som till exempel familjen, skolklassen och kamratkretsen. Individens utveckling och växande är totalt beroende av respons från andra. Att få tillhöra en grupp är livsviktigt och att få känna den trygghet som gruppen ger är avgörande. Utan respons från andra lär vi oss inte hur vi skall fungera i gemenskap med andra människor. Enligt Mathiasson (1994) är barnets beteende inte statistiskt utan är beroende av vilken situation och vilken grupp som barnet befinner sig i.

Specifika teorier

Anknytningsteorin

En teori som har stor betydelse för barnets utveckling är enligt Evenshaug och Hallen (2001) anknytningsteorin. Författarna menar att det är tryggheten och samspelet mellan den vuxne och barnet som har betydelse för hur individen utvecklas och blir en hel människa. Det är tryggheten i barnets relation till vårdnadshavaren som ger barnet ett stabil grund att stå på i livet. Anknytningen är också ett sätt att utbyta kommunikation och utforska omvärlden.

Kadesjö (2001) menar att anknytningsteorin då barnet ”knyter an till sin vårdare” är viktigt då barnet i fortsättningen skall kunna utforska sin omgivning och på samma gång veta att vårdnadshavaren finns kvar. Det innebär att barnet behöver känna att föräldrarna uppmuntrar och gläds åt barnets upptäckarlust så att barnet vågar sig ut i världen. Författaren menar att anknytningen är biologiskt medfött och ett behov hos barnet. Han menar vidare att barnet kan få svårigheter med ”utagerande beteenden, svårt med kamratrelationer och samspelsproblem” om inte anknytningen tillgodoses. Forskningen är dock ense om att det finns möjligheter att reparera en otrygg anknytning. Eresund och Wrangsjö (2008) menar att genom att någon vuxen ser och förstår barnet skapas det nya och läkande relationer.

KASAM

Antonovsky (1987) framhåller att människan måste uppleva en känsla av sammanhang i livet för att må bra. Han menar att människan bär med sig grader av psykisk styrka som han anser byggs upp under barndomen. Faktorer som erfarenheter, miljö, den sociala strukturen och under vilken tidsepok människan lever påverkar och bygger upp den psykiska styrka som hjälper människan att förstå sin livssituation. Antonovsky (1987) kallar denna styrka KASAM. För att kunna förstå hur KASAM påverkar människan förklarar Antonovsky (1987) att människan ständigt pendlar på en skala som sträcker sig mellan polerna hälsa och ohälsa. Var människan befinner sig på den här skalan är beroende av tre faktorer nämligen meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet. Meningsfullhet innebär att människan har en känsla av att kunna påverka sin situation. Begriplighet betyder att människan kan förstå och bedöma sin verklighet och med hanterbarhet menas att man kan bemöta och klara de krav som ställs i livet. Var människan befinner sig på skalan är alltså inte statiskt utan förändras beroende av olika skeenden i livet, därefter återgår människan till den nivå som grundades i barndomen. Ett exempel på det här kan vara någon närståendes dödsfall, efter ett tag går livet vidare.

Antonovsky (1987) menar även vidare att om en människa har lågt KASAM så har hon en förväntan på omgivningen om att den skall vara kaotiskt och hon har inte kraft till att ta itu med sin situation, utan ger upp. Starkt KASAM betyder då motsatsen, en människa med starkt KASAM har lätt att känna optimism och arbetar för att få till en positiv förändring i svåra situationer. Antonovsky (1987) utgår från ett salutogenskt perspektiv. Med salutogenskt perspektiv menas att man utgår från vad det är som håller människan frisk och inte motsatsen, vad det är som gör människan sjuk. Att vi problemhantering koncentrerar sig på positiva faktorer stärker självbilden och det är lättare att gå vidare.

Könsrelaterade mönster

Kön är det ord som används för att beskriva det biologiska könet på en individ, alltså kvinna eller man. Redan i moderlivet har vuxna olika förväntningar på barnet något som grundas på vilket kön man tror att barnet har. Hur vuxna kommunicerar och vilka förväntningar vi har på barnen är något som är mer eller mindre omedvetet. De flesta vuxna anser sig nog bemöta pojkar och flickor lika men det visar sig att skillnaden är större än man tror och könsrollerna är djupt förankrade. Till och med hur vi håller i barnet, alltså kroppskontakt skiljer sig åt menar Henkel (2007).

Genus är ett gemensamt namn på den nutida forskningen om könet. Genusforskningen innefattar så mycket mer än bara kön. Genus är även det kulturella, sociala och det biologiska könet. Det kulturella och det sociala arvet formar oss utefter det samhälle och den miljö vi växer upp i. Det betyder att genus går att ändra, det är inte nödvändigt att alla har samma uppfattning eller att genus är statiskt. Genus är även förhållandet mellan de olika könen beteende och vad som ses som kvinnligt och manligt (Svaleryd, 2002). Det som anses vara feminint och maskulint på en plats behöver inte alls vara det på en annan. Människor tillskriver de olika könen egenskaper som egentligen inte alls behöver vara karaktäristiskt just för den individen, utan det görs för att vi kategoriserar omedvetet. Det blir i och med det här en norm, vad som anses kvinnligt och manligt. Här ingår även individens agerande och vad hon förväntas tycka om. Vanliga förväntningar på flickor kan vara att de skall vara hjälpsamma, snälla och tysta. Pojkar förväntas vara modiga, initiativfulla och tar plats.

Faktorer som påverkar barnets upplevelse vid föräldrars frånvaro

Gripandet

Många barn har svåra upplevelser från tillfället då föräldern grips. Det här har givetvis stor betydelse för hur barnet reagerar längre fram och hur barnet kan bearbeta sin upplevelse. Melin (1998) menar att vid gripanden för misstanke om narkotika, rån och våldsbrott stormar polisen familjens hem, ofta tidigt på morgonen. Hela familjen tas då in på förhör, kanske hålls en eller ibland båda föräldrarna kvar i häktet. Barnen placeras då hos släktingar eller i familjehem.

Socialstyrelsen (1998) har tagit upp att ibland följer en socialsekreterare med polisen vid gripandet. Det sker endast om barnet kommer att behöva omhändertas och vid planerade gripanden. Socialtjänsten måste alltså vara informerad innan ett gripande sker då barn omhändertas. Barn kan dock vara närvarande utan stöd vid gripanden då enbart föräldern förs bort. I och med att ett gripande ofta sker väldigt plötsligt och många gånger är den andre föräldern ovetande om kriminaliteten så blir hela situationen chockartad och obegriplig.

Häktningstiden

Många familjer berättar att häktningstiden var den svåraste tiden då familjen vändes upp och ned och ovissheten var stor. Den hemmavarande föräldern ställs inför en situation som ställer stora krav så väl fysiskt som psykiskt. Föräldern som är kvar måste göra allt själv, allt från att hämta barn på förskola till försörjning. Föräldern skall även orka stödja och hjälpa barnen i en situation när föräldern kanske är mycket sårbar själv (Melin, 1998).

Under häktningstiden kan åklagare besluta att den häktade skall ha restriktioner i kontakten med omvärlden. Det här innebär att brev, telefon och även tv och radio inte får användas av den häktade. Restriktioner får den häktade om åklagaren anser att det kan försvåra brottsutredningen. Någon gräns för hur länge den häktade kan sitta på häktet finns inte men domstolen skall besluta med två veckors mellanrum om den häktade skall frigges eller ej (www.kriminalvarden.se).

Permission

Under häktningstiden får den intagne ingen permission. Det är först när strafftiden är fastställd och den intagne visat ett gott beteende på anstalten som permission kan bli aktuellt. Den intagnes permission måste prövas individuellt. Om det finns risk att den intagne missköter permissionen kan anstalten neka till en permission. Permissionerna är uppdelade i normalpermission och särskild permission. Normalpermissionen kan vara från några timmar upp till tre dygn och är till för att den intagne skall kunna hålla kontakt med familj och anhöriga. Särskild permission får den intagne om något inträffat, alltså oförutsedda händelser som till exempel vid begravning (www.kriminalvarden.se).

Frigivningen

Frigivningen är en stor omställning för både barn och vuxna. Barnet vill ta igen den förlorade tiden. Den intagne föräldern som innan har haft massor med tid för sig själv har nu ingen egen tid alls. Eftersom familjen tidigare försökt anpassa sig till den situation som det innebär med en förälder i fängelse så har familjens rutiner blivit annorlunda jämfört med när familjen splittrades. Vid frigivningen är det återigen dags att göra om rutiner och familjens vardagsliv ändras ännu en gång. Den förväntning som många har inför frigivningen kanske inte alltid infrias. Många par klarar inte av att leva tillsammans igen och väljer att separera. Återigen blir det en separation för barnet (Larsson, 2000).

Separationer

I och med att en förälder blir anhållen och häktad och förd till fängelse upplever barnet en separation. Därefter blir det ytterligare separationer när barnet besöker föräldern och vid permissioner. Barnet kan efter att det träffat föräldern vid permission och fängelsebesök reagera med att visa sig okoncentrerat. Det här tar Christensen (2006) upp i sitt material och poängterar att det är viktigt att skola och förskola har förståelse för det här. Vid en del tillfällen blir barnen vittne till gripandet som ibland kan ske dramatiskt. Den plötsliga förlust som barnet upplever väcker starka sorgereaktioner. Föräldrars fängelsevistelse är svårare att hantera för barnet än dödsfall eller sjukdom i och med att fängelsevistelse är förknippat med skam och utanförskap i samhället (Melin, 1998). Barnet har skamkänslor över sin förälder som gjort något fel. Barnet kan även uppleva att det är skönt att föräldern blivit fängslad då barnet nu vet var föräldern befinner sig men barnet kan även känna skuld över lättnadskänslan. Enligt Lopez och Bhat (2007) kan även barnet känna skuld för att det "klarat sig" alltså en typ av överlevnadsskuld. Barnet tar också på sig skulden för att föräldern hamnat i fängelse, de tror att det är barnets fel.

Den sorgereaktion som barn uppvisar vid separationer kan skilja sig från ett barn till ett annat beroende av i vilken ålder och utvecklingsnivå barnet befinner sig i. Vuxna har ibland svårt att bemöta barn i sorg då kunskapen hos den vuxne inte är tillräcklig. Även om barnet får hjälp så kommer det alltid finnas sår kvar (Jewett Jarratt, 1994).

Små barn i åldern 0- 6 år, kan visa sin sorgereaktion genom viktninskning gråt och apati. I skolåldern 6-9 år har barnet en klar uppfattning av föräldern och barnet vet att föräldern finns fast den kanske är någon annanstans. Något som är mycket betydelsefullt för barnets trygghetskänsla är att barnet vet var föräldern befinner sig. En separation för barn i den här åldern kan visa sig i att barnet blir stökigt, inåtvänt eller att barnet får ont i magen. Det är även pinsamt att visa att man är ledsen, barnet kanske uttrycker det genom att visa sig arg och tuff, får ont i magen och går till skolsköterskan eller går hem (Christensen, 2006).

Barn i åldern 9-12 år har utvecklat ett medvetande om vad som är tillåtet eller inte, de vet även vad rättvisa innebär och det är viktigt att följa regler. Att förstå vad som har hänt med föräldern är av stor vikt för barnet. Att förstå vad föräldern gjort och konsekvenserna av föräldrarnas handlande minskar den skuld och skam som barnet känner.

Tonåringen är fullt medveten om vad kriminalitet innebär. Det är omöjligt att dölja för en tonåring att föräldern sitter i fängelse. Det skulle vara mycket olyckligt om barnet skulle få reda på sanningen genom massmedia eller någon granne. "Att sitta inne i flera år och säga att man sitter inne för rattfylleri är en kränkande lögn för en tonåring" (Christensen, 2006 s.30).

Barnet förstår att det måste röra sig om något grövre brott. Tonåringen pendlar fram och tillbaka mellan att älska och hata sin förälder.

Enligt Althar Cederberg (1995, refererad i Hedin, 2000) uppvisar pojkar och flickor olika reaktioner på separationer. Flickor blir tysta, får skuld känslor och blir håglösa. Pojkar blir oroliga, får koncentrationssvårigheter och visar även vrede. Det här leder till att pojkarna uppmärksammas medan flickorna som reagerar med tystnad inte får någon uppmärksamhet. Alla dessa reaktioner är tecken på att barn behöver hjälp.

Reaktion av barnets upplevelse

Koncentrationssvårigheter

I både Läroplan för förskolan (Lpfö 98) och Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) understryks tryggheten som en viktig del av verksamheten. Trygghet är en förutsättning för allt lärande menar Tiller (2000). Barn som är rädda för sin egen del eller familjens välbefinnande funderar på hur situationen är hemma. Det är för barnet omöjligt att kunna koncentrera sig på sina uppgifter i skola och förskola om tankarna hela tiden är någon annanstans. Kadesjö (2001) menar att de barn som växer upp i en otrygg miljö inte har lärt sig ett "socialt acceptabelt beteende" (s 21). Han menar även vidare att de här barnen visar upp koncentrationssvårigheter, ofta då de befinner sig i en skolmiljö med många olika intryck och förväntningar. De har så kallade sekundära koncentrationssvårigheter, det försvinner när orsaken till bekymret är tillrättalagt. Kadesjö (2001) beskriver primära koncentrationssvårigheter med att då har barnet en konstitutionell, alltså ärftlig svårighet som är biologiskt betingat och övergripande i barnets tillvaro.

Metod

Kvalitativ metod

Vi har i vår studie valt att använda oss av kvalitativ forskningsmetodik och använder oss då av intervjuer med öppna svar. Vi vill genom våra frågor få de intervjuade att upplysa oss om hur de anser att barns livssituation ser ut och hur dessa barn reagerar på att ha en förälder i fängelse. Kvale (1997) menar att forskningsintervjun är ett samtal där informanten berättar om sina upplevelser och känslor. Kvale (1997) menar även att intervjuens syfte är att få information om den intervjuades erfarenheter.

Vi har i vårt sökande kommit fram till att det inte finns så stort utbud på litteratur angående barn till fängslade föräldrar. Ämnet är dock aktuellt då det idag berör cirka 10 000 barn i Sverige. Vi har sökt i Högskolan Västs bibliotek och i vårt bibliotek i vår kommun där vi har använt oss av Liber och Sofia. Vi har sökt på Internet där vi använt sökmotorn Google (www.google.se) och Google scholar (www.scholar.google.se). Vi har även använt oss av sökmotorn Eric för att hitta engelskspråkiga artiklar och böcker på Högskolan Västs bibliotek. De sökord vi använt oss av är barn till fängslade föräldrar, utsatta barn, koncentrationssvårigheter, kriminalvårdsverket och Barnombudsmannen. Engelska ord vi har använt oss av är prison, parents, incarcerated parents och children with parents in prison.

Fortsättningsvis kommer vi i det här avsnittet att ta upp intervjumetoden. Först diskuterar vi ur en forskningsetisk synvinkel och sedan genom urval, genomförande, analys och slutligen reliabilitet och validitet.

Etik

De etiska principer vi måste följa finns i *Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning* (2002). Där har de delats upp i fyra grundläggande huvudkrav. Informationskravet innebär att vi måste berätta för de deltagande i studien i vilket syfte som studien görs. Andra uppgifter som bör lämnas är till exempel att deltagandet är frivilligt, genomförande och eventuellt vilka resultat forskningen kan medverka till. Samtyckeskravet innebär att alla deltagare i en undersökning måste ha vetskap om att det är helt frivilligt att delta och även att det går att avbryta intervjun om deltagaren känner så. Det sista av de fyra individskyddande kraven från *Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning* (2002) är nyttjandekravet som innebär att resultaten som studien uppvisar kan komma att användas vid senare forskning.

De intervjuade personer som vi har med i vår studie är informerade om att de kan vara anonyma om de önskar. De personer som nämns med namn ville bli namngivna i studien.

Urval

Ämnet vi valt i studien kan röra upp känslor, därför har vi valt att inte intervjua barn eller deras familjer i den här frågan. I stället har vi intervjuat 6 personer som har nära anknytning till dessa barn genom sin profession. Vår förhoppning är att de med sina kontakter med de barn som har föräldrar i fängelse kan ge oss en bild av hur barns livssituation och reaktioner kan se ut vid föräldrars frånvaro. På grund av att ämnet vi valt är känsligt har det varit svårt att få tag i personer för intervju. I samråd med vår handledare har vi dock kommit fram till att de intervjuer vi gjort har gett oss kunskaper och en bredd av information som är tillräcklig. Då

vår studie är i mycket liten skala kan vi inte garantera att vi har fått fram ett generaliserbart material.

De personer vi har intervjuat i vår studie arbetar för föreningar som har till uppgift att stötta barn till frihetsberövade föräldrar. Dessa är Solrosen och Bryggan, två frivilligorganisationer som är belägna i Göteborg. Solrosen (www.solrosen.org) är en förening som drivs av Göteborgs Räddningsmission medan Bryggan (www.riksbryggan.se) är en riksomfattande förening. Vi har på dessa föreningar intervjuat en person på vardera. Vi har även intervjuat personer inom skolan som bland annat har som uppgift att stödja barn, en kurator och en skolsköterska. Vi har fått uppgifter från en kriminalvårdare på en öppen anstalt i ämnet, som kommer i kontakt med dessa barn genom att de besöker sina föräldrar i fängelse. Vi har även intervjuat en person som är behjälplig för socialtjänsten och polisen vid olika ingripanden, en volontär.

Vi har även försökt få intervju en Barnombudsman på en anstalt och ytterligare en kurator men tyvärr fått återbud på grund av tidsbrist.

Genomförande

Vid den första kontakten vi hade med informanterna berättade vi om vårt syfte med studien. Vi delgav dem även deras rättigheter beträffande de etiska forskningskraven. Vi förtydligade vad det innebär och att vi har ålagt oss att följa dem under hela arbetets gång.

Vi har använt oss av en intervjuguide (se bilaga 1) med frågor med öppna svar för att på så vis ha chans till att ställa följdfrågor och be om förtydliganden. Vi ansåg att en intervjuguide var behjälplig för att vi skulle kunna hålla oss till de punkter som vi var intresserade av. Vi använde oss av bandspelare, papper och penna för att vi skall kunna vara så uppmärksamma som möjligt på vad informanten svarade. Vi valde att banda våra intervjuer för att på så sätt få möjlighet att kunna gå tillbaka till informanternas svar och även att kunna återge dem så korrekt som möjligt. Vi använde oss av papper och penna för att anteckna då några informanter avböjde att bli inspelade på band. Vår erfarenhet säger att det är svårt att notera allt som sägs och det är samtidigt svårt att utesluta egna tolkningar i det som antecknas. Vi valde dock att använda oss av dessa intervjuer då vårt urval av informanter inte var stort. Eftersom ingen av oss har någon personlig erfarenhet av att ha en förälder i fängelse valde vi att fördjupa oss i det material som var tillgänglig i förväg. Det här för att vi skulle vara insatta i de omständigheter som rör barnen med fängslade föräldrar.

Analys

Vi har valt intervjuer som metod för att få reda på människors livsvärld. Vi anser att en enkät där informanten skall skriva ner sina svar inte kan ge oss de upplysningar som vi eftersträvar. Johansson och Svedner (2006) menar att enkäter inte kan ge de upplysningar som beskriver ståndpunkter som är syftet med vår studie. Trost (1994) menar att intervjuer är lämpliga då vi vill förstå människors tankar och reaktioner. Larsson (refererad i Starrin & Svensson, 1994) tar upp att ett kriterium för god kvalitet i en kvalitativ studie är att resonemang skall gå att följas. För att kunna få en ”röd tråd” i den information vi fått fram delade vi in svaren i olika kategorier utefter frågeställningarna vi har i vårt syfte. Kortfattat blev kategorierna reaktioner, könsrelaterade mönster, barnets familjesituation och bemötande. Vårt resultat presenterar vi genom att citera informanternas svar för att på så vis förtydliga den information vi fått.

Reliabilitet och validitet

Validitet innebär enligt Kvale (1997) att man i en studie undersöker det man avser att undersöka. Han menar även att reliabiliteten är pålitligheten i det man undersöker, alltså om det går att lita på svaren. Eftersom vi i vår studie intervjuat personer som delgett oss sina tankar och vad de sett om andra så blir det andrahandsinformation. Om vi själva hade haft möjlighet att observera barnen och även observera hur de professionella bemöter barnen skulle reliabiliteten ha blivit större. Vi anser dock att reliabiliteten och validiteten är tillfredsställande då vi har intervjuat professionella i olika verksamheter. Då informanterna har gett oss många samstämmiga svar ökar generaliserbarheten, alltså det sedvanliga och karakteristiska (Schofield, 1990 refererad i Kvale, 1997) i studien. Larsson (refererad i Starrin & Svensson, 1994) menar att många samstämmiga svar visar på god validitet.

Resultat

I den här delen av arbetet kommer vi att presentera resultaten av våra intervjuer. Vi kommer att citera våra informanter för att tydliggöra vad de uttryckt. Resultatdelen kommer att vara uppdelad utefter vår problemformulering, alltså i reaktioner, könsrelaterade mönster, barnets familjesituation och bemötande. Under sammanfattande resultat och analys följer vår tolkning av resultatet.

Reaktioner

Vid de intervjuer vi genomfört har det framkommit att de reaktioner som barnen uppvisar är att de är ledsna, rädda, arga, duktiga, de har koncentrationssvårigheter, de är gränslösa, en del skolkar, de flesta har dålig självkänsla och känner ett utanförskap. Även rent kroppsliga bekymmer framkommer tydligt som ont i magen, ont i huvudet, mardrömmar och att man kissar på sig.

Barnen bär på många känslor och många har fått lära sig att det inte alltid är lönt att visa dem. Att barnen är arga, ledsna och rädda är de grundkänslor som kan ge sig uttryck i andra former som till exempel koncentrationssvårigheter och utåtagerande beteende, särskilt då barnen inte får uttrycka det som de egentligen känner. En av våra informanter gav uttryck för att barnen måste få hjälp att sätta ord på sina känslor.

Och det är mycket har vi sett, våra barn har svårt med känslor, att sätta ord på känslor. Men dom har burit hemskt mycket känslor och har kanske fått lära sig att det inte alltid lönar sig att visa dom eller fått höra att man inte ska visa dom (Gustav Jagner, Solrosen).

Alla våra informanter gav uttryck för att barnen har koncentrationssvårigheter men även reaktioner som gränslöshet och självskadebeteende framkom från våra informanter. I ett senare led visade sig det att barnen ofta har en dålig självkänsla och att de känner ett utanförskap.

Våra informanter menar att koncentrationssvårigheter yttrar sig genom snabba svängningar mellan stillhet och utåtagerande. Eller som en informant uttryckte det:

Utåtagerande, koncentrationssvårigheter, man kan vara tyst och stilla, man kan se stora förändringar som till exempel från att barnet varit tyst och stilla till helt plötsligt mycket stökigt eller tvärt om. Symptom som att inte förstå och inte lära sig fast det inte är något problem med inläringen egentlige [...] utan tankarna är någon annanstans (Kurator).

Informanterna uttrycker att barnen känner ett utanförskap. Barnen har fått lära sig att de har familjer som inte är som andras och som man inte får prata om. Hemligheten som barnen bär på och som barnet inte får prata fritt om leder till att många blir ensamma och barnen känner sig missuppfattade. I sin tur gör det att barnen blir otrygga, får ett dåligt självförtroende och att de inte vågar visa fram sin personliga egenart.

Och ett sätt att jobba med mod, med skam både vuxna och barn det är att stötta just självförtroendet. För skammen handlar ju om vad jag tror att andra tänker om mig (Gustav Jagner, Solrosen).

Våra informanter uttrycker att det finns de barn som genom att ständigt vara duktiga skyddar sin familj och dess hemlighet. De menar att barnet resonerar som att visar barnet inte några känslor eller om barnet fungerar i skolan och i samvaron med andra, så behöver ingen vuxen i skolan undra och fråga. Det finns även en dubbelhet i det här, barnen visar sig duktiga även hemma för att den hemmavarande familjen skall må bättre. Även vid besök på anstalter kan barnen visa samma tendens genom att vara glada och trevliga mot den intagne föräldern då barnen inte vill röra upp känslor och reaktioner.

För vissa barn kan skolan vara en trygghet om hemsituationen är jobbig. Det kan vara skönt att få lite lugn och ro även om barnet inte får gjort något utan bara sitter i korridoren. Andra barn kanske inte kommer till skolan utan bara driver runt, fast det här är inte lika vanligt. Under intervjuerna framgick det även att en del barn går i skolan några dagar och sen är de hemma några dagar, alltså blir det ingen struktur och sammanhang i skolarbetet.

En del barn har ett utåtagerande beteende som visar sig i oaktsamhet om andra men även om sig själva. Barnen anser att det ovidkommande om de skadar sig eller råkar illa ut. Exempel på det här är att "retas tills man får stryk" eller att man skär sig för att bli av med det som gör ont i själen. Ätstörningar finns även det med i bilden av oaktsamhet om sig själv som informanterna delgav oss.

Könsrelaterade mönster

Genom den information vi fått fram av våra intervjuer talar det för att pojkar oftare visar sina reaktioner utåt genom att vara aggressiva och utåtagerande. Att utåt visa sig oåtkomlig och hård är även det ett sätt för pojkar att uttrycka att de inte mår bra. Pojkar har även tendenser att bli mer pratiga och det kan visa sig i att de blir klassens clown. Det har dock framkommit från våra informanter att även pojkar kan vara tysta för att dölja sin familjs hemlighet.

Ja, med risk att vara lite schablonmässig så kan man väl säga att killar är, i allmänhet är lite, lite brötigare. Har mer tendensen att vara utåtagerande än vad flickor är. Flickor löser oftast sin familjehemlighet genom att vara lite snällare och tystare. Men, men det börjar också att luckras upp litegrann i det här, att dom här klassiska mönstrena börjar ju försvinna. Och tjejer kan vara brötiga och ta plats och killar kan vara tillbakadragna men fortfarande är det så, ändå va (Gustav Jagner, Solrosen).

Flickors reaktioner visar sig vanligtvis genom kroppsliga symptom som till exempel huvudvärk och ont i magen. En av våra informanter gav uttryck för att flickor är mer rädda och håller sig mer i bakgrunden.

Flera av våra informanter menar att de traditionella genusmönstren håller på att luckras upp. I intervjuerna uttalar de att de ser en förändring i flickor och pojkars reaktionsmönster. Man förväntar sig att pojkar skall vara bråkiga och mer våldsbenägna medan flickor är tysta och försiktiga men så är inte längre fallet enligt våra informanter.

Kuratoren som vi intervjuade menade att hon ibland delade upp sina samtalsgrupper i flick- och pojkgrupper då det var lättare att stärka gruppdynamiken på så vis.

Barnets familjesituation

Barn till fängslade föräldrar lever enligt våra informanter i en ansträngd miljö där den hemmavarande föräldern oftast är ensamstående och utsatt på många vis. Ansvar för familjen och även det ekonomiska får den hemmavarande föräldern klara själv. Den hemmavarande föräldern och familjen har ofta ett dåligt nätverk och inte så stor stöttning från omgivningen. Det framgick även att de här familjerna ofta var mycket trötta och besvikna på myndigheter då de upplevde att de inte fick den stöttning som de behövde. En av våra informanter gav uttryck för att för de här familjerna var ”socialen” det värsta som fanns. Många av de här barnen söker och har behov av vuxnas gränssättningar. Behovet kan ha uppkommit då barnen växer upp i familjer med få gränser och då en av föräldrarna blir frånvarande på grund av till exempel fängelsevistelse så blir gränserna än otydligare. Oftast är det fler faktorer än kriminaliteten som gör att livssituationen kan vara besvärlig. Vanligt är det till exempel att det även finns missbruk med i bilden. Våra informanter beskriver vardagen för barnen som full av ansvarstagande för sådant som egentligen bör ligga på de vuxna.

Och så tror dom ju att jag också har suttit i fängelse och så. Det är så hela tiden, det är normalt alltså. Och att jag bor i ett hus det har jag ju ingenting. Jag bor ju också i en gammal lägenhet (Volontär).

De föreningar vi intervjuat uppgav att de upplevde att om det är pappan som sitter i fängelse så finns det oftast en mamma hemma som tar hand om barnen. Är det mamman som är intagen på anstalt blir barnen placerade i familjehem eller hos någon anhörig då det är vanligt att även pappan är missbrukare eller befinner sig på fängelse. Enligt en av våra informanter är det vanligare att mammorna tappar kontakten med barnen då de sitter på anstalt. Det kan bero på att mammorna oftare känner skuld inför barnet och blir mer återhållsam med kontakten till sina barn. Alltså mister barnen hela familjen.

Våra informanter beskrev att intagna föräldrar påpekar vid samtal med de intervjuade föreningarna att det här är ett skamligt bekymmer och de vill inte att barnet skall berätta i skolan. De intagna föräldrarna kan till exempel vara rädda för att barnen skall bli mobbade och retade i skolan därför väljer man ibland att inte berätta för barnen. Den intagne föräldern bara försvinner och är borta ett tag.

Bemötande

Efter vad våra informanter har delgett oss så är det viktigt att få förståelse för att barnet tar på sig skuld och känner skam över sin fängslade förälder på många vis. En av informanterna hävdade att det är så mycket som upp till 99% av barnen som känner så här. Det kan visa sig att barnet kan ta på sig skulden för att de inte kunde hindra det som föräldern har gjort eller att det är barnet själv som gjort fel. En del barn uttrycker även att de önskar att de skulle ha varit hemma så de hade kunnat stoppa polisens gripande. Enligt våra informanter behöver barnen få hjälp med att se att det inte är barnet som gjort fel utan det är den vuxne och dennes ansvar. Barnen behöver också få veta att det är tillåtet att älska och tycka om sin förälder även om den har gjort fel.

Det är så mycket skuld och skam bakom att ha en förälder i fängelse. Man blir ju så att säga utvisad från samhället och detta innebär skuld och skam (Kriminalvårdare).

Barnen kan även känna skuld och skam om de blir omhändertagna i familjehem då barnet inte riktigt vet om det är tillåtet att tycka om den nya familjen. Funderingar på om den nya familjen tillåter att barnet längtar efter mamma och pappa kan också förekomma.

Äldre syskon skall inte behöva bära ansvar för att yngre syskon inte skall få veta. Ju äldre barnet är desto svårare är det att "lura" barnet. De kan få höra på avvägar att föräldern sitter i fängelse som till exempel genom grannar eller massmedia. Även yngre barn känner att något är fel när inte sanningen berättas, vilket kan tillföra barnet ännu mer skuld känslor och tvivel på föräldrarnas kärlek. Vuxna måste ta sitt ansvar och försöka stoppa den ryktesspridning som lätt uppstår menar informanterna. Är det ett kortare straff så är föräldrarna mer benägna att inte berätta utan säger till exempel att föräldern är utomlands och jobbar eller något liknande.

När man hela tiden tänker, vad klarar barnet av att veta och höra och hur mycket måste...och hur mycket måste jag som vuxen vara stark (Gustav Jagner, Solrosen).

Är det ett längre straff så är föräldrarna mer benägna att berätta att det handlar om fängelsevistelse. Informanterna understryker att det är viktigt att berätta för barnet. Hemligheten kommer fram förr eller senare och det värsta för barnet är då att man som förälder har ljugit.

[..]den hemmavarande föräldern kanske pratar med någon annan vuxen om detta och då när barnet kommer in i rummet så blir det tyst och så tror barnet att det handlar om en själv. [...] barnen känner på sig att det är något som inte stämmer, dom får inte ihop bitarna (Maria Parkhed, Bryggan).

Enligt våra informanter är det viktigt att lägga informationen utefter barnets nivå och mognad. Barnet har många frågor som behöver besvaras. Det är kanske inte alltid de frågor som i första hand skulle dyka upp hos en vuxen utan det kan vara frågor som handlar om hur föräldern har det på fängelset, som till exempel om kriminalvårdaren har pistol. Informanterna berättar att barnen inte har en realistisk bild av ett svenskt fängelse, de utgår från sin erfarenhet som till exempel Björnligan och Pippis pappa i fängelsehålan. Det är inte bara att komma och hälsa på utan man måste ansöka om besökstillstånd vilket görs av den intagne. Det kan gå långa perioder innan barnet får möjlighet att träffa sin förälder. En av våra informanter förtydligade att många barn blev mycket ledsna när besökstiden var slut och de fick åka hem utan föräldern. En del barn får inte åka och träffa sin förälder alls på fängelset och då är det än angelägnare med korrekta svar på barnens frågor.

En av våra informanter bedömde att det finns i genomsnitt ett barn på varje skola i Göteborg med en fängslad förälder, något som förekommer i alla samhällsskikt. Enligt våra informanter är det betydande att ge rätt information. I skolan kan man lyfta ämnet och samtala om vad fängelse är och varför man hamnar där. Det är viktigt att förklara för barnen att gör en vuxen något som är fel blir det konsekvenser och som vuxen måste man ta ansvar. Det är så samhället fungerar.

Att det är viktigt att berätta att barnet får veta att det blir konsekvenser av det man gör. Och det tar vi vuxna ansvar för. Det är viktigt att stå för det. Vi måste ta ansvar för våra handlingar för att barnen skall lära sig att ta ansvar för sina handlingar. Det är ju ändå det vi vill, det är ju det vi försöker pränta in i dom. Och vi måste föregå med gott exempel (Maria Parkhed, Bryggan).

Informanterna förtydligade att barnet behöver stöttning av vuxna så att barnet vet att det inte är tvunget att svara på andras frågor kring sin situation. Viktigt var dock att om barnet visar att det inte mår bra bör man som vuxen fråga men vara klar över att barnet inte behöver svara. En av våra informanter menade att barn hjälper varandra och är omhändertagande om de vet varför men samtidigt påpekar samtliga informanter att barnet måste veta att de inte behöver berätta allt för andra. Ett exempel är att barn kan stötta varandra i skolan men de behöver inte leka hemma.

Informanterna klargjorde att i mötet med barnet är det inte betydande vad den intagne föräldern har gjort. Det som har betydelse för barnet är hur länge föräldern blir borta. Enligt våra informanter bör vuxna ta sig tid att fråga barnen hur de mår och föra en dialog för att barnet skall uppleva att någon vuxen bryr sig. Vi måste hitta vägar att nå barnet. En del barn anser att de har talat om att de mår dåligt men att ingen har lyssnat, det här är förmodligen en besvikelse mot vuxenvärlden. Enligt en informant upplever kanske barnet att det har blivit sviket både hemma och i skolan.

Barnen behöver ramar för att skapa trygghet i deras kaotiska liv. Gränser och många vuxna runt sig är då de förebilder och den trygghet som blir nödvändig. Det räcker med att en vuxen ser och finns för barnet för att det skall kunna klara sig. Det måste finnas någon vuxen som lyssnar, någon som ser, någon som frågar hur det är och som hjälper till att hitta strategier för att de skall kunna gå vidare. Det är viktigt att den vuxne regelbundet finns där och att barnet i det kan känna trygghet.

För det kan ju också vara en, det här barnet kan ha vuxit upp i en familj utan gränser och sen har en av föräldrarna åkt in i fängelset och så finns det än mindre gränser, så va. Så att jag tror att gränser är oerhört viktigt för att alla barn skall känna sig trygga. För då vet jag vad jag kan förhålla mig till (Gustav Jagner, Solrosen)

Informanterna betonade starkt att barnet känner utanförskap och mycket betydande var att vuxna inte förstärker det här. Ett praktexempel på dåligt bemötande är att skicka iväg barnet när det är besvärligt vilket understryker att barnet inte är välkommet. Enligt våra informanter bör den vuxne se bakom beteendet för att kunna förstå varför barnet beter sig som det gör. En av informanterna uttryckte att den vuxne bör ha ett systemteoretiskt tankesätt vid bemötande av barnen. Informanten förtydligade tankesättet så här:

Att man har med sig, att man kan vara på olika sätt på olika arenor. Skolan är en arena, hemma är en arena, det behöver inte se likadant ut överallt (Skolsköterskan).

Föreningarna framhöll att deras träffar var betydelsefulla då barnen har ett behov av att bli bekräftat av en grupp, framför allt då barnen känner ett utanförskap. Det har stor betydelse för barnen att få veta att det finns fler barn i samma situation. Det var viktigt att barnen fick se att de andra barnen inte såg annorlunda ut, det syns inte utanpå att barnet har sin förälder i fängelse. Det hade även betydelse för barnen att de fick berätta för varandra om sina upplevelser vid till exempel gripandet för att förtydliga för andra men även för sig själv. De två föreningarna hade olika sätt att närma sig barnen vad det beträffar om barnen skulle veta om föräldern satt i fängelse eller inte. En förening hade som begäran att barnet skulle veta att föräldern var fängslad medan den andra hade filosofin att alla var välkomna och kunde berätta när man var redo och mogen för det. Det sågs som positivt att de större barnen tog hand om

de mindre då de fick träffa barn i samma situation. En informant beskrev att genom att dela in klasser i till exempel ”tjejgrupper” och ”killgrupper” så kunde gruppdynamiken stärkas.

En informant framhöll att det skulle kunna finnas en negativ sida i det här sammanhanget. Informanten menade att barnen bekräftade varandras bekymmer, barn med svårigheter dras till varandra.

Sedan är det ett ganska vanligt svar också, nä, jag vill inte prata med vuxna, jag pratar med kompisarna. Men tittar man då på vilka kompisar dom har så är det ju samma skrot och korn om man får lov att uttrycka sig så då. Som själva sitter med egna bekymmer. Eh, dom kanske ha svårt att se lösningar tillsammans också, det är så mycket som är svart, det är så mycket som är jobbigt och besvärligt, så dom bekräftar varandra i det i stället (Skolsköterska).

Sammanfattande resultat och analys

Reaktioner

De vanligaste reaktionerna som informanterna beskrivit är koncentrationssvårigheter och utåtagerande både i skolan och i samvaro med andra. Det kan bero på miljön runt kring barnet. Kadesjö (2001) nämner att barnen har svårt att koncentrera sig på sin uppgift när de funderar på hur situationen är hemma. Det här understryker många av de teorier om lärande som han beskriver. Han tar även upp de sociala problem som barnet kan hamna i då barnet har många förväntningar och intryck att ta in. Ett annat sätt att reagera på sin hemsituation är genom ett utåtagerande beteende. Det beskrivs i intervjuerna och kan sammanfattas genom att barnet har svårt att förstå sina känslor, att hitta ord för dem och kunna ge utlopp för dem på rätt sätt. Det här kan bero på att barnen aldrig har fått lära sig att ge uttryck för vad de känner eller vill dölja sina känslor för att underlätta för sig själv eller familjen. Lindö (1998) anser att barn måste spurras till att sätta ord på sina tankar då språk och lärande är sammankopplat. Wrangsjö (1998) menar att ilska och utagerande beteende är ett rop på hjälp samtidigt som det är ett försvar för att skydda sig själv och dölja det man egentligen känner. Reaktionerna kan också visa sig genom att man är duktig för att inte visa att man mår dåligt eller att hemsituationen inte är som man önskar. Hindberg (2003) beskriver det duktiga och osynliga barnet med ordet ”tapetblomma”. Barnet gör sig så obemärkt eller dugligt som möjligt för att inte väcka uppmärksamhet.

Då det är skuldbelagt att ha en förälder i fängelse är det inget som barnet pratar om varken med vuxna eller med vänner. Även vi vuxna betonar skammen då vi är rädda för att tala om det som är svårt. Vi vill inte väcka upp känslor och blir istället tysta vilket understryker för barnet att barnet inte är som andra. På så vis bekräftas det utanförskap och det dåliga självförtroende som barnen upplever. Men vi måste våga prata om det svåra för att barnet skall veta att det inte är ensamt om sitt bekymmer.

Könsrelaterade mönster

Våra informanter uttryckte starkt att de traditionella genusmönstren håller på att luckras upp. Bråkiga pojkar och tysta, duktiga flickor kan nu vara omvänt men det finns skillnader på pojkar och flickors sätt att reagera. Althar Cederberg (1995 refererad i Hedin, 2000) menar att barnens reaktioner ofta är könsbundna. Pojkar har ett mer utåtagerande och ibland aggressivt

beteende vilket kan visa sig i att de blir pratiga och stökiga. Flickor visar sig oftare än pojkar som tysta och duktiga. Våra informanter gav uttryck för att flickor uppvisar mer kroppsliga symptom som huvudvärk och ont i magen.

En informant betonade att flickor och pojkars reaktioner var i mångt och mycket lika men samma informant framhöll att genom att dela in klassen i till exempel ”tjejgrupper” och ”killgrupper” stärktes gruppdynamiken. Svaleryd (2002) nämner att ett sätt att stärka gruppen är att dela in i flick- och pojkgrupper för att det skall bildas en mer tillåtande atmosfär där svåra ämnen kan tas upp eller tillåta att prova på saker som är mer könsrelaterat. Risken med det här är dock att vi i de könsindelade grupperna inte ser de barn som inte gör något väsen av sig. För att se de tysta pojkarna i en ”stökig” pojkgrupp måste kanske en annan gruppindelning göras.

Barnets familjesituation

Barnen har ett stort behov av gränssättningar då många av barnen lever i en kaotisk hemsituation där barnen ofta får ta ett stort ansvar. När vuxna sätter gränser ger det struktur och en uppfattning om att vuxenvärlden bryr sig menar Eresund och Wrangsjö (2008). Alla barn behöver ramar och vuxna förebilder för att kunna utveckla en positiv självbild och bli en hel människa. En viktig del av hur barnet upplever sin situation är hur den anknytning som barnet utvecklar till sin förälder sett ut tidigare i livet.

Den uppfattning som informanterna har delgett oss om de hemmavarande föräldrarnas situation är att de är utsatta på många vis. Resultatet av att en förälder är fängslad leder i praktiken till att den kvarvarande föräldern blir ensamstående med hela ansvaret för familjen och även för familjens ekonomi. Den hemmavarande föräldern och familjen har ofta ett dåligt nätverk och inte så stor stöttning från omgivningen. Bangura Arvidsson (2003) menar i sin avhandling att ensamstående föräldrar är de som har det svårast i Sverige. Att vara ensamstående förälder innebär att familjen har en sämre ekonomi och att arbetsbördan för den ensamstående föräldern blir stor vilket kan leda till stress som påverkar barnen negativt.

Intervjuerna understryker vikten av att barnet så tidigt som möjligt får veta var föräldern befinner sig, det här är något som även Barnombudsmannen (2004) har tagit upp. Barnens fantasier kring en förälders ”försvinnande” är många gånger mycket värre än verkligheten. Många föräldrar försöker undanhålla barnet var föräldern befinner sig, det här för att möjligen skona barnet. Men risken för att barnet får reda på sanningen på annat håll är överhängande. Får barnet reda på sanningen på annat vis blir det här ytterligare ett svek och föräldern förlorar barnets förtroende menar Melin (1998). Ärlighet skapar trygghet och blir begripligt även om sanningen gör ont. Det här är förenligt med vad Antonovsky (1997) menar i sin teori om KASAM där människan mår bättre då hon har en känsla av att kunna förstå och hantera sin situation. Det är viktigt att föräldrarna har en förståelse för att barn kan se att vuxna är ledsna och arga och barn kan acceptera det bara de vet varför.

Bemötande

Barnen känner ofta skuld och skam över sin fängslade förälder något som leder till att barnet känner ett utanförskap och som medför dåligt självförtroende. Som vuxen måste man vara ytterst försiktig så att man inte förstärker känslan av utanförskap. Tillrättavisanden och gränssättningar som är nödvändiga för barnen måste ske på ett sätt så att barnet inte känner

sig utpekad och misslyckad. Klarar inte den vuxne av att göra det på ett tillfredsställande sätt sker det på bekostnad av barnets självförtroende menar Kadesjö (2001). För att stötta barnet måste den vuxne fokusera på det som barnet är bra på. Våra informanternas uppfattning av att det positiva hos barnet måste vara i fokus delas av både Kadesjö (2001) och Antonovsky (1997). För att minska skulden hos barnet är det viktigt att låta barnet förstå att det är tillåtet att tycka om sina föräldrar även om man vet att föräldern gjort fel och att man kan vara arg och älska sin förälder på samma gång. Det är viktigt att barnet vet att det inte har någon skuld i det hela.

Att få tillhöra en grupp är livsviktigt menar Mathiasson (1994). I vår studie har vi fått bekräftat att den trygghet och den gemenskap som gruppen ger har stor betydelse. Att få känna att jag duger som jag är och att jag inte avviker stärker barnet i sitt självförtroende och i sitt sökande efter regler och normer.

För att stötta barnet i dess svårighet behöver barnet ha någon som kan sätta gränser, lyssnar och som kan svara på alla barnets frågor. Barnens situation kan lindras om barnet kan få hjälp och stöd som krävs för att skapa en trygg tillvaro. Björkhagen Turesson (FoU-rapport 2005:1) menar i sin rapport att det här är beroende av de vuxna och det professionella nätverket i barnets omgivning. Barnen lever i en ansträngd hemmiljö med dåligt nätverk som för barnen kan vara full av ansvarstagande för sådant som tillhör den vuxne. För en del barn kan det vara skönt att gå till skolan och få lite lugn och ro även om barnet inte får gjort något utan bara sitter i korridoren. Andra barn kanske inte kommer till skolan utan bara driver runt, fast det är inte lika vanligt enligt vår informant.

Barnet har inte en realistisk bild av fängelser utan utgår ifrån sin livsvärld. Informationen barnet får måste vara utefter barnets nivå och mognad. Melin (1998) menar att det räcker med att ge barnet tillräckligt med information för att barnet skall förstå varför föräldern är intagen, det behövs inga detaljer om vad föräldern gjort. Däremot är det viktigt för barnet att få en verklighetstrogen bild av hur föräldern har det på anstalten. Många barn oroar sig för saker som vuxna tar för givet till exempel om föräldern får mat och har en säng att sova i. Lindö (1998) menar även att barnet måste stimuleras till att ge ord åt sina tankar eftersom språk och lärande är nära sammankopplat.

Diskussion

Barnens livsvärld ser på många sätt lika ut men den kan även skilja sig mycket åt. En osynlig grupp av barn är de barn vars föräldrar avtjänar straff på anstalter. Det finns i dag ca 10 000 barn med frihetsberövade föräldrar i Sverige. Vi anser att det är av vikt att ha en förståelse för att det inte är en oföränderlig grupp av barn, barnen byts ut då föräldrarnas strafftid är slut. Som pedagog i skola och förskola kommer vi förmodligen att träffa något av dessa barn.

Syftet med vår studie var att vi ville få kunskap om hur barns livssituation kan se ut vid en föräldrars fängelsevistelse. Eftersom det inte varit möjligt att intervjua barn på grund av etiska skäl, så har vi heller inte kunnat få med barnens egna synpunkter. Vi har fokuserat på att intervjua personer som har nära anknytning till dessa barn genom sin profession. Vi har valt att studera de vanligaste reaktionerna och hur barnets familjesituation ser ut. Vi ville även veta om reaktionerna yttrar sig olika hos flickor och pojkar. Våra frågeställningar blev då:

- Vilka reaktioner är vanligast hos barnet?
- Hur visar pojkar och flickor sina reaktioner?
- Hur uppfattas barnets familjesituation av de professionella som har nära anknytning till barn till frihetsberövade föräldrar?
- Hur bemöts barn med fängslade föräldrar av de professionella som har nära anknytning till barn till frihetsberövade föräldrar?
- Hur kan pedagoger bemöta barn till fängslade föräldrar för att stödja barnen i deras vardag?

De främsta och vanligaste reaktionerna som barnen uppvisar är koncentrationssvårigheter och att de känner ett utanförskap. Koncentrationssvårigheter kan visa sig i att man inte kan tillgodogöra sig kunskaper fast det inte är något fel på förmågan. Barnet tänker helt enkelt på något annat (Kadesjö, 2001). Våra informanter menar att barnen även känner sig missförstådda vilket kan bero på att det handlar om en skamfylld hemlighet, man pratar inte gärna om att föräldern sitter i fängelse och därför blir det svårt för omgivningen att förstå barnets reaktioner (Melin, 1998). Många av barnen har fått lära sig att det inte lönar sig att visa eller prata om sina känslor. Det kan även vara för att skydda sig själv eller familjen. Det kan vara den duktiga och tysta flickan som genom sin duglighet döljer sin hemsituation. Ett annat sätt att reagera på är att visa ett utåtagerande beteende. Det kan vara att barnet helt plötsligt blir argt för något som omgivningen inte känner till.

Flera av våra informanter gav uttryck för att de traditionella genusmönstren håller på att luckras upp då det här med bråkiga pojkar och tysta, duktiga flickor nu mer kan vara omvänt. Under vårt analysarbete har funderingar kring hur stor betydelse barnens förebilder i hemmet har och hur omgivningens förväntningar påverkar barnets beteende. Det här är inget som vi diskuterade med informanterna om. Som förtydligande menar vi till exempel att om en flicka har en förälder som löser konflikter med våld, löser då även flickan konflikter med våld? Något som är att ta med i beräkningarna är de förväntningar som vi omedvetet bär med oss angående kvinnligt och manligt (Svaleryd, 2002). Vi har dock fått flera uppgifter på att pojkar har ett mer utåtagerande och ibland aggressivt beteende medan flickor uppvisar mer kroppsliga symptom som huvudvärk och ont i magen. Flickor visar sig oftare än pojkar som tysta och duktiga. Althar Cederberg (1995, refererad i Hedin, 2000) menar att pojkar skolkar mer än flickor. En av våra informanter menade att en del barn som är i svårigheter tillbringar sin tid i skolkorridorerna i stället för att delta i undervisningen. Det här kan vara följden av att

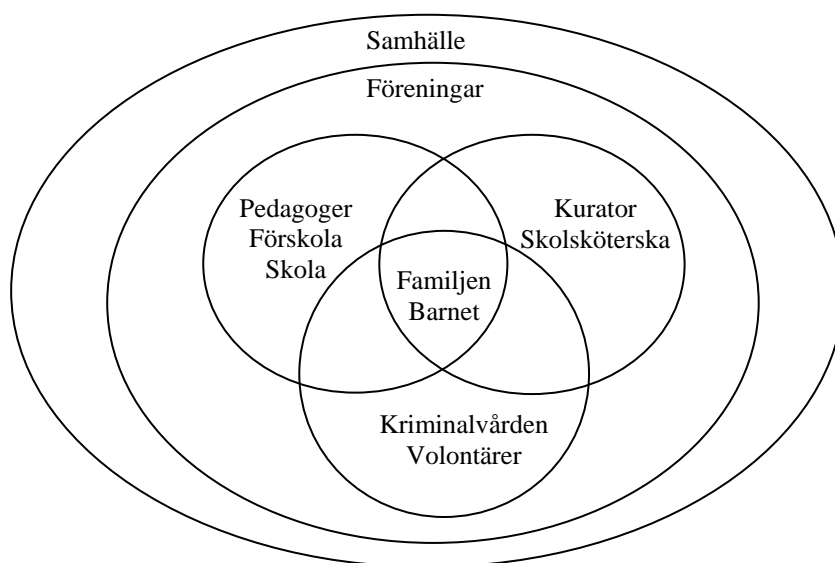
barnet söker den trygghet som skolan ändå ger men barnet kanske inte orkar fullfölja de uppgifter som förväntas.

I vår studie har vi kommit fram till att många barn till fängslade föräldrar lever under pressade förhållanden där missbruk ofta finns med i bilden. Familjen består oftast av en ensamstående förälder som har hela ansvaret för att familjens vardag skall fungera. Det här överensstämmer med vad Bangura Arvidsson (2003) har tagit upp i sin avhandling. Björkhagen Turesson (FoU-rapport 2005:1) argumenterar för betydelsen av ett fungerande nätverk och att samhällsinsatserna kring familjen bör förbättras då det har stor betydelse för hur barnet mår. Vi har i vår undersökning fått fram att barnen uppvisar ett stort behov av vuxna som är förebilder och som ger dagen struktur med tydliga gränssättningar.

Barnen behöver veta var den fängslade föräldern befinner sig för att barnet skall kunna bearbeta situationen. Genom att barnet får information på rätt nivå blir situationen begriplig. Faktorerna samverkar så att barnet får en känsla av att kunna hantera situationen och därigenom kan barnet bemöta och klara av de krav och separationer som barnet möter. Det här överensstämmer med Antonovskys (1997) teori om KASAM.

Något som inte fick så stor plats i vår studie men som vi ändå anser är viktigt att poängtera är de separationer som barnet upplever var gång barnet skall hälsa på föräldern i fängelset. Många barn förstår inte varför föräldern inte kan följa med hem. Innan besöket kan både barnet och den intagne ha byggt upp stora förväntningar att det är mycket lätt att det blir kaos. Hur barnet hanterar den separation som blir följden av att föräldern blir fängslad är beroende av barnets ålder men även på hur anknytningen sett ut före fängslandet. Anknytningsteorin som enligt Evenshaug och Hallen (2001) har stor betydelse för hur barnets utvecklas som människa har inte fått något utrymme i vår studie. Vi har inte fått något svar på hur stor vikt anknytningen har för barnet vilket här medför att vi inte kan dra någon slutsats i det här fallet.

Vi vill genom figuren nedan (se figur 1) förtydliga hur vi pedagoger i skola och förskola kan samarbeta med andra instanser för att ha barnets bästa som mål. Vi anser att barnomsorg och skola behöver bättre beredskap och kunskap om barn till fängslade föräldrar!

Figur 1

Vi har i vår studie intervjuat två föreningar som kommer i kontakt med barn till fängslade föräldrar. Dessa föreningar har som övergripande målsättning att se till barnens rättigheter och barnens bästa. Barnets bästa kommer alltid i första hand men föreningarna stöttar även föräldrar, både hemmavarande och intagna. Föreningarna stöttar föräldrarna genom rådgivning och de håller i föräldrautbildning då de anser att barnen mår bra av föräldrar med kunskaper.

I föreningarnas verksamhet ingår även att de informerar skolsköterskor och kuratorer. Det kan vara en allmän information om barn med fängslade föräldrar eller en privat förfrågan från någon förälder som önskar stöd i sin situation. Föreningarna samarbetar även med kriminalvården på olika sätt. Föreningarna åker till anstalter och informerar de intagna om barnens situation men kriminalvårdare kan även komma till föreningarnas träffar för att barnen skall få möjlighet att samtala om fängelse och därmed få en korrekt bild av hur den intagne föräldern har det.

En av föreningarna använde sig av volontärer i sitt arbete. Dessa volontärer bidrog med stor kunskap då de med egna erfarenheter i botten kunde se situationer ur ett annat perspektiv. Volontären vi intervjuat arbetade helt på frivillig basis och var inte kopplad till föreningarna. Volontären vi intervjuat följde även med barn till fängelset för att barnet skulle få träffa sin förälder. Volontären hade i uppgift att vara behjälplig vid ingripanden av polis och socialtjänsten, för barnets bästa.

Hur kan pedagoger bemöta barn till fängslade föräldrar för att stödja barnen i deras vardag?

Efter ett mycket intressant och givande arbete med både intervjuer och analysarbete anser vi att det väsentligaste i pedagogens arbete är att ta hänsyn till det utanförskap som de här barnen känner. I pedagogens arbete ingår att aktivt medverka till att barnens självförtroende och delaktighet ständigt förbättras. Gruppens betydelse för barnets utveckling och växande, som förtydligats i uppsatsen, anser vi stärker de argument som talar för att arbete för trygghet ständigt måste vara i fokus. Gruppen innehåller många olika individer med olika karaktärer något som är betydande för individens handlande och välmående. Även de tysta och obemärkta barnen har ett stort behov av att bli sedda, de bör ges plats och utrymme då det är lätt att de annars blir bortglömda.

Många av de reaktioner som barnen uppvisar tyder på att barnet behöver stöd i sin vardag. Det är bra om någon vuxen i skolan eller på förskolan vet hur det ligger till, att det finns bakomliggande orsaker till att barnet visar reaktioner. Vi är benägna att hålla med Christensen (2006) som anser att det annars kan vara svårt att ge barnet rätt stöd eftersom det även kan vara reaktioner på så mycket annat. Att sätta gränser på ett sätt som inte utpekar och förstärker utanförskapet blir pedagogens svåra uppgift. Barnet behöver någon vuxen som lyssnar, någon som ser, någon som frågar hur det är och som hjälper till att hitta strategier för att barnet skall kunna gå vidare. Barnen testar gränser och behöver vuxna som sätter tydliga ramar för vad man får göra eller ej. Barnen behöver struktur på sin dag något som förskola och skola kan vara behjälplig med där dagarna med sina rutiner ofta ser likadana ut (Eresund & Wrangsjö, 2008).

I vår studie har vi fått beskrivet för oss om hur barn till fängslade föräldrar visar reaktioner på sin livssituation. Den information vi fått fram överensstämmer i mångt och mycket med vad Kadesjö (2001) tar upp. Han menar att det är helt förklarligt att barn visar upp

koncentrationssvårigheter i skola och förskola när barnet är rädd för sin egen del eller funderar på hur det är hemma. Det är för barnet orimligt att kunna koncentrera sig på sina uppgifter i skola och förskola om tankarna hela tiden är någon annanstans. Kadesjö (2001) menar även att de barn som växer upp i en otrygg miljö inte har lärt sig ett "socialt acceptabelt beteende" (s 21). Det utanförskap som barnet ofta känner understryks av att barnet inte känner till de sociala regler som är godtagbara i miljöer utanför hemmet. Vi anser att inom rollen som pedagog ligger uppgiften att visa barnet ett acceptabelt beteende i stället för att förstärka utanförskapskänslan. Genom att pedagogen hittar det som just det här barnet är bra på och understryker det växer barnet och får en mer positiv självbild. Vi anser även att det är av vikt hur vi som pedagoger och vuxna uttrycker oss om barnet och dess familj, det påverkar hur gruppen tar barnet. I arbetet att stärka barnet kan pedagogen rikta uppmärksamheten på att familjer ser olika ut i dagens samhälle. Det behöver inte röra sig om att en förälder sitter i fängelse utan det kan vara till exempel "två pappor" i samma familj, alla duger.

I Läroplan för förskolan (Lpfö 98) och Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) framhålls tryggheten som en viktig del av verksamheten. Tiller (2000) menar att trygghet är en förutsättning för att ett lärande skall vara möjligt. Som pedagoger i olika verksamheter kommer vi att ställas inför krav på att uppfylla dessa riktlinjer. Då trygghet är en förutsättning för allt lärande är det pedagogens bemötande som lär barnen grunderna till trygghet vilket vi anser är självrespekt och att visa respekt för andra. Genom att vara ett gott föredöme för barnen visar vi hur vi vill att andra skall bemöta oss, barn gör som vi gör inte som vi säger!

Eftersom det är så skamfyllt i vårt samhälle att ha en fängslad förälder så kanske det inte alltid kommer till pedagogens kännedom hur det förhåller sig. Risken är att det blir många missförstånd som ytterligare lägger sten på barnets börda. Vi anser att något pedagogen bör tänka på är att barn inte tänker på samma sätt som vuxna. Det som är viktigt för mig som vuxen behöver inte vara viktigt för barnet (Doveborg & Pramling Samuelsson, 2004). Det är lätt att glömma barnperspektivet!

Barnet måste känna att det inte ligger på barnets ansvar vad föräldern gjort och att barnet inte heller skall behöva ljuga om var föräldern befinner sig. Det handlar om att hela tiden ha den frånvarande vårdnadshavaren med i tankarna. Som pedagog kan det till exempel vara att låta barnet göra en present till pappa på farsdag även om pappan sitter i fängelse (Jewett Jarret, 1994).

Metod

Vi har i vår studie valt att använda oss av kvalitativ forskningsmetodik och använder oss då av intervjuer med öppna svar. Trost (1994) anser att intervjuer är det bästa sättet om man vill bli insatt i hur andra människor tänker och reagerar. Johansson och Svedner (2006) tar upp att enkäter inte kan ge oss de upplysningar som var syftet med vår studie. Vi är benägna att hålla med, vi anser att vi inte hade fått svar på de frågor vi ville ställa om människors synpunkter och upplevelser genom enkäter. Vi valde att banda våra intervjuer och att sedan skriva ut dessa så noggrant som möjligt.

De etiska principer vi följde fanns i *Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning* (2002). Det här medförde att vi inte kunde intervju de personer som vi egentligen ville få kunskap om, nämligen barn till fängslade föräldrar. Till

följd av det här blev den införskaffade informationen i andra hand. Om vi hade kunnat använda oss av observationer av barnen och de professionella hade validiteten, alltså trovärdigheten blivit större. Vi hade även kunnat be våra informanter observera och skriva dagbok för att på ett tydligare sätt få fram exempel på skillnader och likheter mellan flickor och pojkars reaktioner. Vi anser dock att de upplysningar vi fått har varit mycket givande och eftersom de har varit ifrån skilda yrkeskategorier har de gett oss ett brett spektra med många samstämmiga svar. Larsson (refererad i Starrin & Svensson, 1994) menar att kvalitetskraven för kvantitativa studier ibland kan vara något odefinierbar men att man måste vara öppen för ovanliga studier vars argumentation är trovärdig. Däremot önskar vi att vi hade haft möjlighet att intervjua fler personer för att validiteten skulle kunna ha säkerställts (Kvale, 1997).

Fortsatt forskning

Den forskning som finns om barn till fängslade föräldrar i Sverige är mycket liten. Ämnet borde få ett större utrymme i ett forskningssammanhang om samhället skall kunna ge den här gruppen barn det stöd som de har rätt till. Det finns till exempel ingen forskning på hur små barn ser på sin situation där det är återgivet med barns röst. Ett ytterligare exempel på forskning som vore givande är hur vuxna upplevt sin barndom med fängslade föräldrar och hur det gick sen.

Referenslista

- Antonovsky, Aaron (1987). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.
- Barnkonventionen (1989). <http://www.bo.se/Adfinity.aspx?pageid=55>
- Barnombudsmannen (2004) *Straffa inte barnet. En studie av barnperspektivet inom kriminalvården*. Stockholm: Barnombudsmannen.
- Bangura Arvidsson Maria (2003). *Ifrågasatta fäder; Olika bilder av fäder till socialt utsatta barn*. Lund. Socialhögskolan, Lunds universitet. Avhandling
- Björkhagen Turesson FoU- rapport (2005:1). *Men jag fick icke reda på varför du kom i fängelset*. <http://hdl.handle.net/2043/2720>
- Brodin, Marianne & Hylander, Ingrid (2005). *Att bli sig själv. Daniel Sterns teori i förskolans vardag*. Stockholm: Liber AB
- Christensen, Rita (2006). *Föräldraskap en studiecirkel*. Norrköping: Kriminalvården
- Doveborg, Elisabeth & Pramling Samuelsson, Ingrid (2004). *Att förstå barns tankar. Metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber AB
- Eresund, Pia & Wrangsjö, Björn (2008). *Att förstå, bemöta och behandla bråkiga barn*. Lund: Studentlitteratur
- Evenshaug Oddbjørn & Hallen Dag (2001) *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning*. (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet. [Elektronisk]. Tillgänglig: http://195.17.252.28/vrshop_pdf/etikreglerhs.pdf
- Hedin, Ulla-Carin (2000). *Fångarnas föräldraskap. En utvärdering av föräldrautbildningar inom kriminalvården*. Rapport nummer 3. Göteborg: Kriminalvårdens forskningskommitté.
- Henkel, Kristina (2006). *En jämställd förskola. Teori och praktik*. Falun: Scandbook AB.
- Hindberg, Barbro (2003). *När omsorgen svikta. Om barns utsatthet och samhällets ansvar*. Uppsala: Almqvist & Wiksell Tryckeri
- Jewett Jarratt, Claudia (1994). *Barn som sörjer. Att hjälpa barn att klara av separationer och förluster*. Göteborg: Slussens bokförlag.
- Johansson, Bo & Svedner, Per-Olov (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. 4.uppl. Uppsala: Kunskapsföretaget

- Kadesjö, Björn (2001). *Barn med koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Liber.
- Karlsson, Roger (2007). *Barn till fängslade föräldrar. En forskningsöversikt*.
<http://www.riksbryggan.se/forskning.html>
- Mathiasson, Carin (1994). *Praktisk gruppsykologi*. Lund: Studentlitteratur
- Socialstyrelsen. (1998). *Barn med frihetsberövade föräldrar*. Norrköping:
 Kriminalvårdsstyrelsen
- Starrin, Bengt & Svensson, Per-Gunnar (red) (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*.
 Lund: Studentlitteratur.
- Svaleryd, Kajsa (2002). *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber AB
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, Heléne (2000). *Förälder i fängelse. Klientutbildning – stöd i föräldraskapet*.
 Norrköping: Kriminalvården
- Lindö, Rigmor (1998). *Det gränslösa språkrummet. Om barns tal- och skriftspråk i didaktiskt
 perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Lopez, Caroline & Bhat, Christine Suniti (2007). Supporting Students with Incarcerated
 Parents I Schools: A Group Intervention', *The Journal for Specialists in Group Work*,
 32:2, 139 -153
- Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet: Lpo 94,
 anpassad till att också omfatta förskoleklassen och fritidshemmet. (1994) Stockholm:
 Utbildningsdepartementet/Fritzes.
- Läroplan för förskolan: Lpfö 98. (2006). Stockholm: Utbildningsdepartementet/Fritzes.
- Melin, Mie (1998). *Fångarnas barn*. Rädda Barnen: Stockholm.
- Tiller, Tom (2000). *Lärandets sol*. I E. Alerby, P Kansanen & T Kroksmark (red). *Lära om
 lärandet*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, Jan (1994). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Wrangsjö, Björn red (1998). *Barn som märks. Utvecklingspsykologiska möjligheter och
 svårigheter*. Falun: Natur och Kultur

Intervjuguide

Inledning

- Presentation av oss och vårt arbete.
- Vi spelar in på band för att vi senare skall kunna minnas och kunna redogöra för svaren så korrekt som möjligt.
- Vi berättar om att intervjun är frivillig och att det går att avbryta när man vill. Och att alla uppgifter är anonyma och att inget i rapporten kan ledas till någon person (om de inte vill det).
- Det går bra att låta bli att svara på vissa frågor om det upplevs svårt men fråga gärna om du inte förstår frågan så skall vi försöka förtydliga hur vi menar.
- Vi berättar vad studien har för syfte och vad vi vill använda uppgifterna till. Frågar om personen vill få information om arbetet när det är klart.

Intervjuteman

- **Kan du berätta om Er verksamhet**
 - Vad har du för uppgifter i verksamheten?
 - Vilken profession/utbildning har du?
 - Hur får de aktuella barnen och föräldrarna information om Ert arbete?
- **Kan du berätta om hur barnen upplever att komma hit första gången?**
 - Hur ser era aktiviteter med barnen ut?
 - Kan du berätta om på vilket sätt som verksamheten stödjer barnen?
 - Kan du berätta om de symptom som är vanliga och som tyder på att barnet inte mår bra?
 - Märker du någon förändring hos barnen när de har deltagit i er verksamhet ett tag?
- **Kan du berätta om hur du tror att föräldrarna upplever verksamheten?**
 - Hur kan ni stödja hemmavarande föräldrar?
 - Hur ser föreningens föräldraverksamhet ut?
 - Märker du någon förändring hos föräldrarna när de deltagit i er verksamhet ett tag?
- **Har du någon uppfattning om hur barn upplever sin situation på skolan och förskolan, berättar de något om det här?**
 - Vilka möjligheter och svårigheter ser du i bemötandet av dessa barn i skolan och förskolan?
 - Vart kan barn vända sig för att få stöd?
- **Hur anser du att pedagogen skall förhålla sig och agera i mötet med de här barnen?**
 - Kan du beskriva några bra och dåliga exempel på bemötande?
 - Hur skall pedagogen bemöta andra barns frågor?
 - Vart skall pedagoger vända sig för att få stöd i liknande frågor?

- Har du några råd att ge till pedagoger (i skola och förskola) om hur de skall bemöta en undrande annan förälder?
- Av erfarenhet vet vi att rykten sprids i en liten kommun och både vuxna och barn får veta saker ”bakvägen”. Kan du berätta hur man som vuxen kan bemöta sådan ryktesspridning?
- Skall/får pedagogen ge råd till hemmavarande förälder att berätta för barnet att föräldern sitter i fängelse?

- **Ser du skillnad mellan pojkars och flickors sätt att reagera?**

- Kan du beskriva reaktionerna?
- Kan du berätta om några specifika situationer?

- **Har du något mer du skulle vilja berätta om eller förtydliga?**

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se